

Van lokale verbinding naar nationale kracht: de beweging van lokale en regionale voedselsystemen, verenigd in het Nationaal Voedselberaad

Verslag bijeenkomst: Verbinden voor zeggenschap

Wanneer: 9 december 2025

Waar: Hal West, Amsterdam

Met veel dank aan Voedsel Anders voor het mogelijk maken van de locatie en het diner. Ook veel dank aan de initiatiefgroep: Amanda Krijgsman, Bregje Hamelynck, Conny Taheij, Darleen van Dam, Jan Hassink, Liane Lankreijer en Miriam Offermans.

Routes van blauwe naar groene ijsberg

Het Nationaal Voedselberaad wordt gevoed door een verbonden beweging van voedselinitiatieven. Met deze initiatieven en een gedeeld narratief als basis werken we aan het opbouwen van beleid- en organisatiestructuren voor regionale voedselsystemen.

Op 9 december experimenteerden we in een interactieve sessie met de ‘blauwe’ ijsberg (het dominante voedselsysteem) en de ‘groene’ ijsberg (het gewenste systeem waar voedselinitiatieven deel van uitmaken), ontwikkeld door o.a. Bram van Helvoirt (zie figuur 1). Doel was te leren van voorbeeldstructuren die in de groene ijsberg ontstaan vanuit andere overtuigingen (paradigma), met andere praktijken en andere symptomen.

We begonnen met reflectie op onze eigen paradigma's die onze praktijken sturen, verbonden deze aan de symptomen die het maatschappelijk belang van voedselinitiatieven zichtbaar maken, en onderzochten welke structuren continuïteit bieden of zouden moeten bieden – en of deze in de groene of blauwe ijsberg thuishoren. Zo willen we de structuren waarop we ons als beweging kunnen verbinden zichtbaar maken.

Daarnaast formuleerden we aanbevelingen voor gemeenten om lokaal voedselbeleid in samenhang met de lokale voedselbeweging op te pakken, in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026. Hierop pakken we door tijdens ons tweede Nationaal Voedselberaad op 22 april.

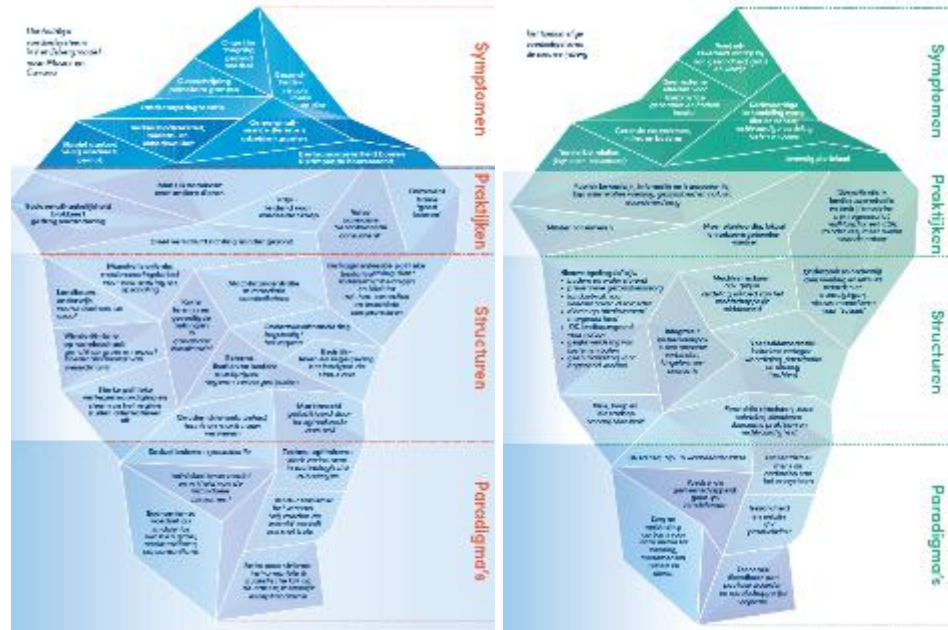
Deze structuren laten zien hoe samenwerking tussen voedselinitiatieven en gemeenten actief kan worden georganiseerd en geregistreerd, en ze helpen bij het verder vormen van gedeelde thematische verhalen waarmee we mensen verbinden en meenemen in ons verhaal.

Het voedselsysteem als ijsberg door Bram van Helvoirt

Het NWA-programma *Transitie naar een duurzaam voedselsysteem* beschrijft het voedselsysteem als een **ijsberg**. Wat we aan de oppervlakte zien – de voedselketen van boer tot consument en alle betrokken partijen zoals overheid, banken en maatschappelijke organisaties – is slechts het topje.

Onder deze zichtbare **symptoomlaag** liggen de **praktijken**: landbouw- en consumptiepraktijken en hun uitkomsten voor gezondheid, werkgelegenheid, klimaat, landgebruik en emissies. Daar weer onder bevindt zich de **structurenlaag**, gevormd door sociaal-economische factoren (markten, beleid).

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielt voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

Figuur 1: Lees meer over de uitkomsten van het NWA-programma en de ijsbergen in het [Magazine Transitie naar een duurzaam voedselsysteem](#).

Het ijsbergmodel maakt duidelijk dat zichtbare problemen voortkomen uit **diepere systeemplagen**:

- Gedrag en routines ontstaan vanuit de onderliggende spelregels zoals beleid en economische prikkels: **structuren**. De spelregels zijn gebaseerd op de diepste laag: **paradigma's**; de collectieve overtuigingen en waarden.

Door deze lagen te begrijpen, worden effectieve interventiepunten zichtbaar. Hoe dieper de interventie in de ijsberg zit, hoe groter de potentiële verandering, maar ook de moeilijkste te realiseren.

Het NWA-onderzoek richtte zich op het dominante Nederlandse voedselsysteem en verkende zowel de huidige staat als een wenselijk toekomstbeeld: een **duurzaam en rechtvaardig voedselsysteem**. De huidige dominante logica draait sterk om economische groei en het narratief dat “Nederland de wereld voedt”.

Een toekomstbestendig systeem vraagt om een **ander doel**: bijdragen aan menselijke, niet-menselijke én planetaire gezondheid en welzijn.

Een transitie naar een duurzaam voedselsysteem vereist daarom interventies in de diepere lagen van het systeem: andere **paradigma's**, de collectieve overtuigingen en waarden, die andere structuren, vormen van zeggenschap, financiering, beleid, leiderschap, onderzoek en advies, sturen. Dáár zit de hefboom om daadwerkelijke systeemverandering te realiseren.

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielt voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

Hoe een gezamenlijk narratief ons als beweging verbindt

Tallose initiatieven hebben al stukjes van het toekomstige voedselsysteem, geïllustreerd door de groene ijsberg, gerealiseerd. Toch worden deze initiatieven onvoldoende erkend door beleidsmakers en zitten ze niet aan tafel bij politieke besluitvorming. Daardoor blijft hun grote maatschappelijke meerwaarde onderbelicht: bijvoorbeeld hun bijdrage aan de gezondheid van mens en planeet, biodiversiteit, landschapsherstel en gemeenschapsvorming.

De groene ijsberg laat zien dat structuren gebaseerd op een ander paradigma nog grotendeels ontbreken, evenals de macht en invloed om beleid te bundelen en te sturen. Desondanks kunnen we een enorm verschil maken door het narratief te verschuiven van een puur economisch verhaal naar een verhaal waarin boeren en burgers zeggenschap krijgen over eten; ons eten. Die verschuiving plaatst de economie in dienst van publieke waarden en maatschappelijke opgaven en zorgt ervoor dat de onderdelen van het systeem beter op hun plek vallen.

Narratief over het ecosysteem als structuur voor een nieuw voedselsysteem door Jan Hassink en Liane Lankreijer

De ecologische, economische, sociale en mentale crises laten zien hoe groot de noodzaak is om de verbindingen te herstellen: met onszelf, met elkaar, met de plekken waar voedsel ontstaat en met onze gemeenschap. In het hele land ontstaan lokale voedselinitiatieven – van wijktuinen en stadsboerderijen tot CSA's en regionale samenwerkingen – waar mechanismen werken die bijdragen aan een toekomst waarin verbinding, regionaal voedsel en gemeenschap centraal staan.

Op deze plekken ervaren mensen aan den lijve wat gezondheid, verbinding en leven betekenen. Een bezoek aan een boerderij of een gezamenlijke maaltijd raakt iets ouds en bekends: *“Het is toch eigenlijk logisch dat eten verbonden is met ons welzijn en dat van de natuur?”* De paradigmashift ligt dus dichtbij: iedereen eet immers.

Maar hoe neem je miljoenen Nederlanders mee in die herinnering?

Dat vraagt om tallose kleine, lokale plekken waar mensen opnieuw kunnen voelen: *Dit is eigenlijk normaal. Ervaringen en gedeelde verhalen hierover vormen de route van de blauwe naar de groene ijsberg.* Kleine initiatieven, organisaties, netwerken en activiteiten helpen mensen dit te herinneren.

Het opnieuw verbinden met je omgeving is precies **het werk van de beweging**: de vele initiatieven die al stukjes van de toekomst hebben gerealiseerd, laten samen zien dat het kan.

Zo vormen wij het zichtbare deel van het paradigma onder in de groene ijsberg: van onderaf een duurzaam en rechtvaardig voedselsysteem opbouwen in verbinding met de ecosystemen waar we deel van zijn.

Tegelijk staan we allemaal óók in de blauwe ijsberg: in banen, opleidingen en financiële systemen en spelregels die ons vasthouden.

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielen voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

De ontbrekende structuren van de groene ijsberg kunnen we samen bouwen. En we verkennen hoe we gebruik kunnen maken van structuren die er al zijn. Enerzijds blijven we vanuit het groene activiteiten organiseren en geluid maken: nationaal groeien door steeds meer activiteit te organiseren en dit in samenhang vanuit het lokale zichtbaar te maken. Dat biedt **handelingsperspectief: dit kunnen wij doen!**

Daarnaast kunnen we **strategische momenten** kiezen om duidelijk te laten zien hoe groot we samen al zijn. Bijvoorbeeld jaarlijks op 22 april, Dag van de Aarde én Dag van het Nationaal Voedselberaad. Zo ontstaat publiciteit en wordt zichtbaar dat dit overal in Nederland gaande is.

Wanneer we als beweging verbindingen gebruiken zoals ecosystemen dat doen, **autonomie én verbondenheid**, wordt de beweging vitaler en sterker.

Op kleine schaal groeit het geluid rond voedsel al, en gemeenten kunnen via het momentum van de gemeenteraadsverkiezingen worden aangezet tot lokaal voedselbeleid. Met zestien gemeenten die zo'n beleid hebben, ontstaat een community die het voor anderen makkelijker maakt om aan te haken.

Interactieve sessies structuren bouwen onder leiding van structuren Voedselraden.nl, Steunpunt Korte Keten en Stroomgebied Zuid-West Veluwe

Tijdens de interactieve sessie leerden we van voorbeeldstructuren die in de groene ijsberg ontstaan vanuit een ander paradigma, met andere praktijken en symptomen, en die zelf kennis en ervaring inbrengen om ecosystemen rond deze thema's op te bouwen.

Bioregio Stroomgebied Zuid-West Veluwe

Janneke Bruil en Edo Cacades vertelden hoe ze in het stroomgebied Zuid-West Veluwe georganiseerd zijn en samenwerken aan een cultuur van verbinding.

Wat zou er gebeuren als wij weer onze rol pakken als hoeders van onze plek? Die vraag stelden ze zich in het stroomgebied Zuid-Veluwe: wat gebeurt er als wij weer voor onze plek gaan zorgen, zodat de plek ook weer voor ons kan zorgen? Gebaseerd op het fundament dat agro-ecologische boeren hebben gecreëerd, en door anderen in de samenleving te verbinden, kunnen we als groter collectief werken aan diepschalen: culturele verandering richting een gezond voedselsysteem voor en door onze gemeenschappen.

Wat kunnen we leren van stroomgebied Zuid-West Veluwe (één van de bioregio's) over hoe we ons als beweging en Nationaal Voedselberaad kunnen organiseren?

- In het stroomgebied Zuid-West Veluwe is een 'coalition of the willing' gevormd: betrokken individuen werken samen aan het welzijn van hun gebied, wat leidt tot trots, verbinding en een gedeeld verhaal.
- De organisatie bestaat uit een stichting, een kernteam en werkgroepen, met een flexibele, lerende samenwerking. De bioregio-structuur (biologische producenten en verwerkers) biedt een natuurlijke basis voor samenwerking.

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielt voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

- Kennisuitwisseling vindt plaats in een landelijke werkgroep (ReGeNL), waar gebieden van elkaar leren en elkaar bezoeken.

Kernpunten: behoefte aan kennisdeling en zichtbaarheid:

- Een **verbindend nationaal verhaal dat ruimte laat voor regionale verschillen**: een verhaal over het ontstaan van Nederland als Delta, dat regionale diversiteit respecteert (essentie: de bodemsoorten en deels gemeenschappelijke historie, deels per regio verschillende historie eren). Belangrijk deel van het verhaal is dat we ons verbinden met ons gebied, ons weer 'eigenaar' voelen van onze grond, onze toekomst. Hierin horen bijv. de invalshoeken: grond, water, lucht en energie (in de zin van de energie van de zon en de mensen in het gebied als basis voor vitaliteit).
- **Zichtbaar maken van de impact van lokaal voedsel, zowel persoonlijk als maatschappelijk**; landelijke media-aandacht en het delen van positieve voorbeelden (Nijmegen heeft elke maand een pagina in de lokale krant over voedsel. We zouden als collectief een deal kunnen sluiten met media/journalisten om landelijk zo'n pagina te hebben? Mooie docu van Ben over effect gezond eten/zelf koken op moeilijke jongeren in jongerenopvang liet zien en zo de baas 'om' kreeg om met deze jongeren gezond te koken).
- **Samen optrekken richting beleidsmakers en gezamenlijke campagnes** (bijvoorbeeld met de Postcodeloterij) in navolging van Groen Gezond worden als kans gezien.
- **Uitwisseling en verbinding tussen regio's**, bijvoorbeeld via bezoeken en een online platform of WhatsApp/ Signal -groep à la Stadmakers - handig om je aan te kunnen melden, zodat je kan aanhaken, leren (regionaal en nationaal) en je samen meer zichtbaar bent.
- **WRR/CPB** – Zij schrijven over de noodzaak van gemeenschappen en lokaal. Meer uitlichten dat dit lokale een oplossing is voor de problemen waar gemeenten/ departementen aan werken.
- **Logo NVB lokaal benutten** – Wij zijn (aangesloten bij) het NVB

Voedselraden

Voedselraden geven **smoel en stem** aan de voedselbeweging: mensen, ondernemers en boeren die al met verandering bezig zijn. Beweging en raad zijn **onafscheidelijk**; de raad vindt legitimiteit in de beweging. Met de huidige zeven voedselraden in Nederland verkennen we of deze structuur helpt om **zeggenschap terug te winnen** en van **blauw naar groen** te komen, door samen te leren en te bouwen. Hilda Weges en Miriam Offermans lichtten toe en vroegen door.

2. Kernpunten uit de discussie

- **Motivatie**: Voedsel wordt gezien als basis voor gezondheid, sociale samenhang en leefbaarheid. Er is zorg over de afnemende invloed van burgers en frustratie over de dominante positie van supermarkten. Historisch gezien zijn alternatieven mogelijk, maar deze zijn door beleid verdrongen. **Er is een sterke motivatie om lokaal te beginnen, omdat daar verandering zichtbaar is.**
- **Ontbrekende stemmen**: De stem van de burger ontbreekt structureel in beleid en besluitvorming. Ook de stem van de natuur wordt als "ongehoord" genoemd. Boeren zijn

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielt voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

vaak niet als zelfstandige stem vertegenwoordigd en kwetsbare groepen worden onvoldoende betrokken.

- **Waardenkader:** Gezondheid, eerlijkheid, lokaal/regionaal karakter, sociale inclusie en toekomstbestendigheid (klimaat, water, biodiversiteit) zijn belangrijke waarden. Economische waarde is aanwezig, maar wordt als ondergeschikt gezien aan maatschappelijke en ecologische waarden.

Voedselraad versus voedselbeweging

- Voedselbeweging: ontstaat **vanuit praktijk, doen**, lokale/regionale initiatieven en gemeenschappen.
- Voedselraad: kan functioneren als **platform, gesprekspartner en collectieve stem richting beleid**.
- Beide zijn **onlosmakelijk verbonden**: zonder beweging geen legitimiteit, zonder raad weinig beleidsimpact.
- Er is spanning tussen praktische doeners en beleidsgerichte deelnemers; beiden zijn nodig.

Conclusies

- De urgentie voor verandering in het voedselsysteem is groot en breed gedeeld.
- Lokale voedselbewegingen zijn rijk aan energie en praktijkkennis, maar missen structurele invloed.
- Voedselraden kunnen deze kloof dichten, mits zij:
 - Geworteld zijn in de praktijk
 - Inclusieve waarden hanteren
 - Strategisch aansluiten bij bestuurlijke realiteit
- De sleutel ligt in **verbinden, faciliteren en gezamenlijk leren** (niet in het overtuigen) vanuit één dominant verhaal.

Actiepunten

Organisatie & beweging

- Inventariseren welke lokale initiatieven en netwerken al actief zijn.
- Onderscheid maken tussen:
 - praktische doeners
 - beleids-/netwerkbouwers
- Zorgen voor een faciliterende structuur waarin beide groepen elkaar versterken.

Voedselraad

Verkennen van oprichting of versterking van een voedselraad met:

- Duidelijke waarden
- Brede vertegenwoordiging (burgers, boeren, initiatieven, zorg, onderwijs)
- Vaststellen van mandaat: adviserend, agenderend, verbindend.

Verbinding met beleid

Vertalen van voedselthema's naar politieke prioriteiten:

- Gezondheid

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielen voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

- Voedselzekerheid
- Arbeidsmigratie
- Klimaat, water en stikstof
- Lokale economie

Actief zoeken naar ambassadeurs binnen gemeenten (meerdere portefeuilles).

Participatie & inclusie

- Gericht inzetten op achterstandswijken, jongeren en onderwijs.
- Praktijkprojecten (tuinen, koken, educatie) koppelen aan beleidsverhalen.
- Meer ruimte maken voor luisteren naar wat mensen zélf belangrijk vinden.

Steunpunt Korte Keten

Steunpunt Korte Keten werkt aan nieuwe vormen en structuren voor de regionale voedselketen van de toekomst, beginnend bij de onderste laag: waar doen we het voor? Voedselgemeenschappen kunnen een mooie rol spelen in de opbouw van het groene systeem. Olv Jan Hassink en Bregje Hamelnyck verkennen we uitgangspunten voor groen bouwen van onderop en de meerwaarde van interactie tussen boeren en burgers, en tussen burgers onderling, voor het eten én voor gemeenschappen. Via voedsel kunnen we opnieuw bouwen aan een manier van leven waar mensen sterk naar verlangen.

Bregje geeft uitleg over de Voedselwerkplaats: vanuit lokale alternatief vormen; bouwen op andere waarden, gedeelde solidariteit, elkaar ontmoeten als alternatief voor GMO's, patenten etc.

Welke narratieven gebruiken we?

- Zorgen voor gebied
- Landschap
- Andere eetcultuur: plezier, smaak, tijd voor nemen
- Voedselsoevereiniteit en voedselzekerheid
- Regie bij burgers en boeren: niet uit handen geven

Kernpunten

1. Bouw voort op bestaande en lokale structuren

Maak gebruik van wat er al is in de regio (zoals coöperaties, streekdeals, lokale initiatieven) en pas structuren aan op de specifieke behoeften van de gemeenschap. Zo ontstaat maatwerk en wordt de kans op succes groter.

2. Maak het burgers makkelijk om te kiezen voor lokaal en gezond

Investeer in logistiek, communicatie en prijsprikkels zodat het voor burgers aantrekkelijk en eenvoudig wordt om hun gedrag aan te passen. Koppel voedselinitiatieven aan gezondheid, onderwijs en bestaande netwerken om de impact te vergroten.

3. Innovatie en samenwerking

Innovatieve financieringsvormen (zoals bioregional weaving labs, transitiefondsen) en het koppelen van voedsel aan gezondheid (zorginstellingen, preventieakkoorden) bieden kansen.

Nieuwe communicatiekanalen en het recht om te experimenteren (right to challenge) kunnen

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielen voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.

helpen om beweging te creëren.

Het benutten van bestaande netwerken, het delen van positieve voorbeelden, en het betrekken van jongeren en beleidsmakers zijn belangrijke succesfactoren.

Acties: waar gaan we mee aan de slag?

- Overzicht maken van structuren waarvan je gebruik kunt maken en contexten en strategieën passend bij bepaalde context.
- Mooie voorbeelden delen; elkaar versterken, aanzwengelen.

Toolkit VoedselradenNL

In steeds meer gemeenten worden voedselraden opgericht, maar in de praktijk blijkt dat de initiatiefnemers daarbij vaak hulp en advies kunnen gebruiken. Die hulp krijgen ze via de online netwerkbijeenkomsten van Voedselraden Nederland. Daarop aanvullend is er nu ook hulp beschikbaar in de vorm van een [online toolkit](#), te vinden op de site van voedselraden.nl.

De toolkit bevat de volgende onderdelen bestaande uit gestructureerde uitleg, voorbeelden en advies:

- 1) Waarom moet ons voedselsysteem op de kop?
- 2) Wil je zelf het heft in handen nemen? Voedseldemocratie!
- 3) Een voedselraad als instrument voor de voedseltransitie.
- 4) Hoe kan ik starten met een Voedselraad in mijn gemeente.
- 5) Wat leren we van andere voedselraden in Nederland?
- 6) Wat kunnen we leren van pioniers in de wereld?
- 7) Wat betekent integraal voedselbeleid voor een gemeente?
- 8) Hoe vind ik de juiste mensen binnen mijn gemeente?

Heb je vragen, behoefte aan een toelichting of wil je je graag aansluiten bij het online netwerk? Stuur dan een berichtje naar info@voedselraden.nl

Toolbox gemeenteraadsverkiezingen

Wil je in actie komen richting de gemeenteraadsverkiezingen op 18 maart 2026?

Bekijk dan [de toolbox/lobbypakket](#) van het Groenboerenplan met een manifest, en tips voor een bijeenkomst met debat, film of voedselquiz, compleet met stappenplan, voorbeelduitnodigingen en voorbeeldberichten voor publiek en politici.

Of benut voor je eigen brief aan lokale partijen, een debat of een reactie op het collegeakkoord ook [onze eerdere oproep voor lokaal voedselbeleid](#).

Voor zover je dat nog niet doet: volg ons op [LinkedIn](#) en tag ons bij jouw eigen berichten @nationaalvoedselberaad

Noteer 22 april vast in je agenda voor het grote Nationaal Voedselberaad en vertel het door.

Dit initiatief is een samenwerking tussen het EU project SoilValues (onder Grant Agreement: 101091308) en het ReGeNL programma Vliegwielt voor de Transitie naar rendabele regeneratieve landbouw.